

جایگاه و زمانه فخرالدین سماکی در تاریخ فلسفه اسلامی

(با تأکید بر حاشیه او بر شرح هدایه میبیدی)^۱

طاهره سادات موسوی^۲؛ مهدی نجفی افرا^۳؛ مقصود محمدی^۴

چکیده

یکی از ضروریات تحقیق، احیای آثار اندیشمندان و حکمایی است که در تاریخ تطور و پیشبرد فرهنگ و معارف اسلامی نقش اساسی داشته‌اند ولی تاکنون بصورت یک حلقه مفقوده و مغفوله ناشناس مانده‌اند. فخرالدین سماکی معروف به محقق فخری، از جمله این حکماست که در قرن دهم هجری میزیسته است. وی شاگرد غیاث‌الدین منصور دشتکی است. از سماکی آثار قلمی مهمی چون: حاشیه بر شرح تجرید قوشچی و حاشیه بر شرح هدایه/الحکمه میبیدی بجای مانده است.

متن هدایه/الحکمه تألیف اثیرالدین ابهری، شامل سه قسم منطق، طبیعیات و الهیات است. میبیدی بر دو قسم طبیعیات و الهیات آن شرح

۱۰۳

۱. مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری است.

۲. دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی؛ t.hmousavi@yahoo.com

۳. استاد گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی (نویسنده مسئول)؛

mah.najafiafra@auctb.ac.ir

۴. دانشیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج؛ mmohammadi@kia.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۸/۵/۲۲

تاریخ دریافت: ۹۸/۳/۲۶

نگاشته و سماکی تنها بر دو فن اول و دوم از فنون سه‌گانه طبیعیات شرح هدایه الحکمه میبیدی حاشیه زده است. سماکی اگرچه مانند ابن‌سینا و سهروردی، بنیانگذار مکتب خاصی نبوده ولی با بیان نقد و بررسیهای دقیق و اظهارنظرهای خاص خود در موضوعات مورد بحث از منظر متکلمان و مشائیان و اشراقیان و عرفا، در قالب آثار مستقل و غیرمستقل (شرح و حواشی) و با ارائه دیدگاههایی بدیع توانسته - بعنوان حلقه واسط - نقش مهمی در تطور تفکر فلسفی بطور کلی ایفا کند و الهامبخش صدرالمتألهین شیرازی در ظهور حکمت متعالیه نیز باشد. از جمله این دیدگاهها، تقریر متفاوت برهان سلمی و ابداع سه برهان دیگر در باب اثبات تناهی اجسام است که در این نوشتار بدان پرداخته شده است.

کلیدواژگان: فخرالدین سماکی، حاشیه شرح هدایه الحکمه، تناهی اجسام،

برهان سلمی.

* * *

مقدمه

برای سنجش غنای ارزش فرهنگی هر ملتی، معیارها و شاخصهایی وجود دارد که دارای ارزش یکسانی نیستند. آثار مکتوب یا نسخه‌های خطی، از جمله مهمترین شاخصها و معیارهای ارزیابی، غنا و عمق و اصالت فرهنگی یک ملت است که اگر ارزشی بالاتر از سایر شاخصها و معیارها نداشته باشد، کمتر از آنها هم نیست. خوشبختانه از اندیشمندان و صاحب‌نظران پیشین ما آثار بسیار ارزشمندی^{۱۰۴} - بویژه در حوزه علوم عقلی - برجا مانده است که حاکی از پیشرفت علم و تمدن درخشان این سرزمین است. متأسفانه تعداد قابل توجهی از این آثار ارزشمند هنوز نیز بصورت نسخه‌های خطی در کتابخانه‌ها مانده و منتشر نشده است. وجود این نسخه‌های خطی بسیار در کتابخانه‌ها، علاوه بر اینکه گواهی است بر اعتبار و ارزش والای فرهنگ و تمدن ایران اسلامی، مسئولیت خطیری

